Araştırma Makalesi

Dijital Amnezi: Dijital Dünyanın Yerlilerinde Bellek Sorunu

SELÇUK İLETİŞİM DERGİSİ 2025; 18(1):1-32
doi: 10.18094/josc.1573814

FİKRİYE ÇELİK

ÖZ

Bu çalışma çağın yükselen sendromlarından dijital amnezi hakkında bir araştırmadır. Dijital amnezi, kişinin kaydetme ve hatırlama yetkisini dijital cihaza devredip doğru adreste olduğundan emin olduğu bilgileri unutma deneyimidir. Bahse konu sendromu dijital cihazların muhatapları üzerinden anlamlandırma çabasındaki çalışma, giderek artan soruna dikkat çekmenin yanı sıra yeni sorunsal hakkında çıkarımda bulunmanın yolunu arama ve dijital amnezi hakkındaki bilgi gediğini kapamaya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda 25 kişiden oluşan dijital yerli örneklemine yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Deneyimlediğimiz çağa ilişkin durum tespitinde bulunmayı sağlayan verilere birincil kaynaklardan ulaşan çalışma, hakkında yeterince araştırma bulunmayan bu yeni fenomeni tanımaya yöneldiği için önemlidir. Dijital cihazlarla simbiyotik ilişkinin dijital amneziye yol açıp açmadığını sorgulayan araştırmada ulaşılan bulgular, dönemin dominant bilgi kaynağının Google olduğunu onaylarken bu tekelin varlığını dijital cihazlarla simbiyotik yaşantıya bağlamaktadır. İnsanın kendi belleği yerine internet hafızasına güvenmeyi seçtiği, hatırlama edimini dijital aygıtlara devretmenin yeni davranış biçimi olduğu, bir tuşa tıklandığında verilerin kullanılabilirliği ile bunların belleğe kaydedilmemesi arasında doğru orantı bulunduğu sonucuna ulaşan çalışma; dijital amnezi hakkında farklı tekniklerle yürütülecek araştırmalara duyulan ihtiyacı hatırlatarak söz konusu amnezik tabloya yönelik tedbirlerin aciliyetini dikkate alma önerisinde bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dijital amnezi, İletişim teknolojileri, Bilişsel bozukluklar, Bellek, Dijitalleşme

FİKRİYE ÇELİK
Doç. Dr.
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
fcelik@cumhuriyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-1633-0357

Geliş Tarihi: 25.10.2024 Kabul Tarihi: 05.12.2024 Yayın Tarihi: 15.04.2025

Atıf/Citatiton: Çelik, F. (2025). Dijital amnezi: Dijital Dünyanın yerlilerinde bellek sorunu. *Selçuk İletişim*, *18*(1), 1-32. https://doi.org/10.18094/josc.1585455

Research Article

Digital Amnesia: The Memory Problem on the Natives of the Digital World

JOURNAL OF SELCUK COMMUNICATION 2025; 18(1): 1-32
doi: 10.18094/josc.1573814

FİKRİYE ÇELİK

ABSTRACT

This study is a research on digital amnesia, one of the rising syndromes of the age. Digital amnesia is the experience of transferring the authority to record and remember to the digital device and forgetting the information. In an effort to make sense of the syndrome through the interlocutors of digital devices, the study aims to draw attention to the growing problem, as well as to seek a way to make inferences about the new problematic and contribute to closing the knowledge gap about digital amnesia. Therefore, semi-structured interview technique was used on 25 digital natives. The study is important in terms of providing access to data from primary sources and shedding light on new phenomenon. The findings of the study, which questioned whether the symbiotic relationship with digital devices leads to digital amnesia, confirm that Google was the dominant source of information of the period and attribute the existence of this monopoly to the symbiotic experience with digital devices. It was concluded that people choose to trust internet memory instead of their own memory. Emphasizing the need for research on digital amnesia with different techniques, the study recommends taking precautions against this amnesic picture.

Keywords: Digital amnesia, Communication technologies, Cognitive disorders, Memory, Digitalization

FİKRİYE ÇELİK
Assoc. Prof. Dr.
Sivas Cumhuriyet University
fcelik@cumhuriyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-1633-0357

Received: 25.10.2024 Accepted: 05.12.2024 Published: 15.04.2025

Atıf/Citatiton: Çelik, F. (2025). Dijital amnezi: Dijital Dünyanın yerlilerinde bellek sorunu. *Selçuk İletişim*, *18*(1), 1-32. https://doi.org/ 10.18094/josc.1585455

GİRİŞ

Yaşadığımız dijital dünyada işlevselliği sayesinde hayat kolaylaştırıcı pozisyona sahip olan bağlantılı cihazlar giderek insanla kopmaz bağlar içeren bir aşamaya yerleşmektedir. Mekânsal ve zamansal anlamın yitimiyle birlikte fiziki ortamlardan arınmak hayatı zorlaştıran yüklerden kurtulmak olarak görülmektedir. Buna karşılık sınırsızlığın övgüye uğradığı yerde sınır ihlallerinin de birtakım sorunları beraberinde getirdiğine kuşku yoktur. Bu sorunların başında dijital çağa ve çağın yarattığı insana özgü yeni, sanal görünümlü ancak bir o kadar gerçek semptom ve sendromlar gelmektedir. Nitekim dijital cihazlara bağımlılığın davranışsal değişikliklere yol açmasından daha doğal bir sonuç yok gibidir (Harwood vd., 2014, ss. 267-268). Bu çalışmaya konu teşkil eden 'dijital amnezi' de yeni dünyanın yaygın sendromlarından biridir.

Bugün dijital dünya ve bilişsel bozukluklar hakkında büyüyen bir literatüre rastlamak mümkündür. Bu literatürün birleştiği ana tema, dijital protezlerine erişim olmadan hiçbir şey bilmeme riskiyle burun buruna olan, cihazlara bağımlı bir insan modelinin ortaya çıktığı iddiası üzerine kuruludur. Buna göre toplumu yapısal dönüşüme uğratma potansiyeli bulunan dijital cihazların aşırı kullanımı "her şeyi bilen gibi görünen ve genellikle hiçbir şey bilmeyen" (O'Gorman, 2015, s. 3) bireyler ortaya çıkarmaktadır. Yoğun dijital cihaz kullanımının sağladığı enformasyona hızlı erişim imkânı yan etkisini insan beyni üzerinde göstermekte; gelişen bu uyumsuzluğun bilişsel bozukluklar ya da birtakım semptom ve sendromlara kapı araladığı görülmektedir. Akıllı cihazlara duyulan aşırı güvene bağlı gelişen 'dijital amnezi' de söz konusu bilişsel bozukluklardan biri olarak nitelendirilmektedir.

Bilindiği gibi hatırlamak ya da unutmamak için sarfedilen çaba hatırlanmak istenen bilginin beyinde muhafazasıyla doğru orantılıdır. Diğer bir deyişle bilgiye erişim için sarfedilen çaba onu hafızaya tanıtmakta, hafıza o bilgiyi beynin sahibinin çabasından hatırlamaktadır. Ne var ki bugün insan, herhangi bir çabaya dayanmayan akışkan enformasyonla tanıştığı çağı deneyimlemektedir. Konu hakkında yapılan araştırmaların sonuçları enformasyonun ana mekânı internete kolay erişimin hafıza kapasitesini zayıflattığı yönündedir (Chung-a, 2007). Benzer araştırmalar bilginin harici ortamlara kaydedilmesiyle insan beyninin bu bilgiyi hafızadan silme cesareti ortaya koyduğunu göstermektedir. Kişinin kaydetme ve hatırlama yetkisini dijital cihaza devredip doğru adreste olduğundan emin olduğu bilgileri unutma

deneyimi olarak tanımlanan dijital amnezi, bu cesaretin bedeli şeklinde açığa çıkmaktadır (Kaspersky Labs and Opinion Matters, 2015a, 2015b, 2016, 2019).

Günümüz mobil teknolojisinin insana ilişik görüntüsünden akıllı cihazların birer insan uzvu haline geldiğini anlamak güç değildir (Doug Balby vd., 2009). Kullanım için ihtiyaç duyulan bilginin bir tuş mesafesinde olduğu inancı hatırlamaya sarfedilecek beyin gücünü geçersiz kılabilmektedir. Akıllı aygıtlar tarafından bilginin harici olarak depolanması insanın kendi belleğinden çok dijital aklın aşkın kapasitesine güven duymasını sağlarken bu seçim yeni davranış biçimine dönüşmektedir. Yaşadığımız çağa yerleşen söz konusu davranış biçimi insan bilişini doğrudan etkileyebilmektedir. Bilişsel yeteneğe yönelen dolaysız etki insanın unutmama ve hatırlama yetisini zayıflatma gibi bir tehdit içermektedir. Böylece insan kendi yarattığı akıllı uzuvlara bağ(ım)lı hale gelmektedir. O'Gorman (2015, s. 14) bu teknolojik protezlemenin dijitalleşmeye şüpheci yaklaşanlar tarafından insan doğasını trajik bir şekilde değiştiren bozulma biçimi olarak görüldüğünden bahsetmektedir. Buna göre söz konusu bozulmayla nitelenen dijital kültürde çok fazla şeyi çok hızlı şekilde işlemeye çalışmanın bir sonucu olarak hiçbir şeyi işlememiş olma ihtimali belirmektedir (O'Gorman, 2015, s. 13).

Kişinin kendi zihnine ihtiyaç duyulandan daha az güvenmesinin beyin gelişimi üzerinde negatif yönlü etki yarattığını belirten başta bilişsel sinirbilimcilerin tanımlamasıyla dijital amnezi bir tür bilişsel bozukluk olarak anlam kazanmaktadır (Lodha, 2019, s. 21). Bu çalışma dijital dünyanın yükselen bilişsel bozukluklarından biri olup bellek sorununun varlığını işaret eden dijital amneziyi anlamlandırmaya yönelik bir girişimdir. Sözü edilen bozukluğu dijital cihazların muhatapları üzerinden görüp/gösterip alanyazının henüz tanışmaya başladığı bu yeni sorunsal hakkında çıkarımda bulunmanın yolunu arayarak gittikçe artan soruna dikkat çekmenin yanı sıra dijital amnezi hakkındaki bilgi gediğini kapamaya katkıda bulunmak çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Kuşkusuz bu araştırma bahse konu bozukluğu tespit etmek ya da saptamakla değil tanımlaması yapılıp çerçevesi çizilmiş fenomen hakkında somut birtakım delillere ulaşmakla ilgilenmektedir. Bu ilgi, araştırmanın merkezine dijital yerlileri yerleştirme gerekliliğini işaret etmek bakımından önemlidir. Zira yaşadığımız çağın dijital niteliği kendi sınıflı yapısını dijitale yatkınlık üzerinden kurmakta, söz konusu yapının bir tarafını dijital yerliler diğer tarafını dijital göçmenler oluştururken bu çağa doğup dijital yetileri beraberinde getirdiği için en doğru bulgulara ulaştırma potansiyeli ortaya koyan dijital yerliler olmaktadır. Bu çerçeveye bağlı olarak araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yürütülmesi uygun bulunmuştur. Yaşları 18-35 arasında değişip tamamı

üniversite öğrencisi ve mezunundan oluşan 25 dijital yerli örnekleminde gerçekleştirilen araştırmada elde edilen bulgular betimsel analize tabi tutulmuştur.

Çalışmanın ilk aşamasında kavramsal çerçeve sunulmuş, dijital amnezi hakkında yürütülen önceki araştırmalar etrafında tartışma yürütülmüştür. İkinci aşamada çalışmanın metodolojisi açıklanmış, araştırmada tercih edilen teknik hakkında bilgi verilmiştir. Bir sonraki aşamada görüşmelerden elde edilen bulgular betimsel analiz neticesinde ortaya çıkan temalara bağlı ortak başlıklar altında aktarılmıştır. Sonuçta ise çalışmanın ulaştığı netice alanyazında karşımıza çıkan diğer bulgularla birlikte düşünülerek bahsi geçen sorunsalın anlamlandırılmasına güncel katkı üretiminde bulunulmuştur.

CANLI VE AKTİF FENOMEN: BELLEK

Dış dünyadan insana yönelen uyaranlar duyu organlarıyla algılanmaktadır. Algı sürecinin hemen ardından işleyen anlamlandırma eylemselliğinde ise bellek önemli bir belirleyen olmaktadır. Nitekim kişinin hayat boyu edindiği bilgiler, geliştirdiği öğrenim sürecindeki deneyimler, deneyimlerden açığa çıkıp öğrenme sürecinin büyük bölümünü işgal eden duygular belleğe aktarılmakta; bu aktarım sayesinde anlama kavuşmaktadır. Duygudan bilgiye insanın bütünselliği içinde anlamı bulunan her tür kaydın hafızada kendine alan açması hatırlama ve unutma edimiyle sağlanmaktadır. Keza hatırlama geçmişte olup biten bir şeyi anlatma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Zelizer, 1995, s. 215).

Belleğin birden çok çerçevesi bulunmaktadır. Bu çerçeveler psikolojik, toplumsal ve kültürel açıklamalara dayanmaktadır. Esasında belleğin statiği ve dinamiği hakkında ortaya koyulan akıl yürütme çabaları eski dönemlerden bu yana felsefi ve epistemolojik tartışmalar etrafında sürmektedir (Rock, 1975). Belleğin çağdaş anlamı, işlevleri ve türleri konusundaki yaygın anlayışın temelini belleği ilk sistematik olarak inceleyen Descartes'tan aldığı bilinmektedir. Bellek hakkında öne çıkan bilgi birikimi söz konusu karmaşık fenomenin yalnız bir boyutuyla değerlendirme kapsamına alınmasının yeterli ve mümkün olmadığını göstermektedir. Bununla beraber hafızayı depolama, arama, bulma ve geri getirme süreçlerinden oluşan bir bağlamda inceleyerek hatırlama edimini korumanın ya da unutma eyleminden korunmanın önemini vurgulayan bilişsel psikoloji; bellek çalışmalarını önemli bir aşamaya taşımıştır. Bu görme biçimi birbirini destekleyen ve geliştiren modeller üzerinden açıklayıp somutlaştırdığı belleğe anlaşılır bir yapı niteliği kazandırmıştır. Yapılan araştırmalar (Heffernan & Ling, 2001, s. 321) iki tür

hatırlamadan bahsederek belleği oluşturan dinamizmi açığa çıkarırken genel eğilim retrospektif belleğe odaklanma yönünde gerçekleşmiştir. Daha önce öğrenilen bilgilerin hatırlanması olarak tanımlanan retrospektif belleğin yanı sıra gelecek planlarını hatırlamayı ifade edip ileriye yönelik hafıza şeklinde açıklanan prospektif bellek de söz konusu araştırmaların odağına yerleşmiştir. Bu aşamada bellek gibi bir sürecin kişilikten bağımsız olmadığı iddiasında bulunan araştırmalar alanyazına özgün bir yaklaşım kazandırmıştır. Bu yaklaşım temel dayanağını Eysenck'in (1968, ss. 5-25) dışa dönük kişilik hakkındaki çalışmaları ile ileriye yönelik hafıza arasındaki bağlantıdan almıştır. Araştırmalar (Heffernan & Ling, 2001, s. 322) dışa dönük kişiliklerin içe dönüklere göre daha güçlü bir belleğe sahip olduğu ve daha fazla hatırladığı bulgularına erişmiştir. Bellek bu bağlam etrafında değerlendirildiğinde; kişiliklerin kimlikle ve tarihsel süreçle yakından ilgisini hatırlamak ve dönemsel şartlardan bağımsız bir hafıza yapısının imkânlar dahilinde olmadığı gerçeğine ulaşmak mümkündür. Kuşkusuz bütün temel açıklama çabaları belleği birikimin merkezi olarak niteleme konusunda birleşmektedir. Bu yönüyle kaynağını geçmişten alan bellek, hatırlamayla ilgili bilişsel süreci işaret etmektedir. Bilişsel süreç çerçevesinde bellek yapısal olarak farklı sınıflara ayrılmaktadır. Bir yandan zamansal sınıflandırma üzerinden açıklanan bellek hakkında içeriğe bağlı değerlendirmeler de öne çıkmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl sonlarında önce Hering ve Ebbinghaus tarafından yapılıp ilerleyen dönemde Atkinson ve Shiffrin tarafından geliştirilen zamansal sınıflamaya göre (Özen & Rezaki, 2007, s. 263); çok kısa süreli, kısa süreli ve uzun süreli olmak üzere belleğin üç bölümden oluştuğu öne sürülmektedir. İçeriğe bağlı gerçekleşen ayrımda ise açıklık (bilgi) ve örtüklük (beceri) farkı karşımıza çıkmaktadır.

Bütün bunların yanında bilindiği gibi bellek insanın bireysel bir bileşeni olmakla birlikte aynı zamanda toplumsallığa bağlı olarak somutlaşan canlı ve aktif bir fenomendir. Buna göre bellek bir şey değil, bir süreçtir. Söz konusu süreç zamanın farklı noktalarında farklı şekilde çalışmaktadır (Zelizer, 1995, s. 215). Bu açıklamalar şüphesiz hafızanın bir mücadele biçimi olduğu gerçeğinden söz etmeyi gerektirmektedir. Keza dönemsel faktörlerin etkisi altında kalan hafıza titizlikle korunması gereken bir nitelik kazanmaktadır. Nitekim bütün tarihsel süreç boyunca belleğin kontrol nesnesi olarak görüldüğü düşünülmektedir. Bu bağlamda her dönemin kendine özgü iktidar tekniği yarattığını, bu teknikleri hem bireysel hem toplumsal belleğin kontrolünde kullanmayı amaçladığını söylemek mümkündür. Foucault'dan (1977; akt. Olick & Robbins, 1998, s. 126) hareketle hafızanın aslında mücadelede çok önemli bir faktör olduğu; hafızası kontrol edilebilen insanın dinamizminin de kontrol edilebileceği

anlaşılmaktadır. Bu fikir etrafında yaklaşıldığında hatırlama ve unutma eylemlerinin insanın bireysel ve kolektif hayatında edindiği kritik yer netlik kazanmaktadır. Hafızanın toplumsallaşma sayesinde şekillendiğini düşünen Halbwachs'a (1980) göre hatırlama da unutma da sosyal dinamiklere bağımlıdır. Böylece dönemsel gelişmelere göre şekillenen bir eylemsellikten bahseden Halbwachs hatırlamanın somut bir zaman ve mekân sayesinde gerçekleştiği vurgusunda bulunmaktadır. Bu düşüncenin yaşadığımız dijital çağ bağlamındaki karşılığının son derece kayda değer olduğuna şüphe yoktur. Zira bugün insan belleği teknik ve teknolojik kuşatma altındaki mekân ve zaman algısında şekillenmektedir. Buna göre dönüşüme uğrattığı gerçek mekân ve gerçek zamanı somut niteliğinden arındıran dijitalleşme, insan belleğini hatırlama ediminden yoksun bırakarak unutma eğilimine sürüklemektedir. Bu iddia referansını Halbwachs'ın hatırlamada somut mekân vurgusundan almaktadır. Söz konusu eğilim bireysel bir görüntü vermekten çok toplumsal dönüşümü gerçekleştirmektedir.

Netice itibarıyla gerek psikolojik gerekse de toplumsal ve kültürel açıklamaların ışığında geçmişin geri gelmesi ve harekete geçmesinin önemine ilişkin doğru bir nedenselleştirme mümkün olmaktadır. Zira insanın bilişsel kapasitesi ve kişisel geçmişi, farklı durumsal yorumlara ve belleğe yol açmaktadır (Robert vd., 2024, s. 19594). Belleği daha çok tarihsel perspektikten görmeyi tercih eden Ricouer'ün (2012) hafızayı iktidar merkezli değerlendirme önerisi ve hem psikolojik açıdan hem sosyal bellek bakımından bahse konu sürecin kimlik ortaya çıkardığı gerçeğine duyduğu inanç da bu düşünceyle örtüşmektedir. Buradan yola çıkarak bilginin saklanıp geçici bellekten kalıcı belleğe aktarılması olarak bilinen konsolidasyonun giderek daha önem taşıdığı bir dünyadan söz etmek güç değildir. Nitekim bellek, kayıtları silinmeyen ya da değişmeyen bir nitelikten çok güncellenen ve dönüşen bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda düşünüldüğünde bugünün dünyasında belleğin ifade ettiği anlamın büyüklüğü ve geçirdiği sürecin başkalaşıma yol açması şaşırtıcı değildir. Hızın baş etken olduğu yeni dünyada bellek amnezik bir tabloyla karşı karşıya görünmektedir.

BİR BELLEK SORUNSALI: DİJİTAL AMNEZİ

Deneyimlemeyi sürdürdüğümüz dönemsel süreçte bir çeşit sorunsalın ortaya çıkmasında payı bulunan harici bellek kullanımı esasında yeni alışkanlıktan çok eski geleneğin sürekliliğini işaret eden bir pratiktir. Gelecekte başvurmak amacıyla bir nesneye bilgi aktarmanın kökeni, taşlar üzerindeki en eski piktogramlara ve hiyerogliflere kadar uzanmaktadır. Son yirmi yıla kadar kayıtların boyutu, erişilebilirliği

ve taşınabilirliği; ihtiyaç anında hızla erişilmek istenen bilgiler için bu kayıtlara güveni desteklemek bakımından kuşkusuz yeterli olmamıştır. Dijital görünümlü nesneler mevcut teknolojik gelişmelerin veri depolamayı dönüştürmesiyle hafıza görevini üstlenmede nihayet insanın güvenini kazanmayı başarmıştır (Seifi vd., 2021, s. 577). Harici bellek kullanımının sorunlaşıp dijital amnezi gibi bir bozukluğa yol açması tam olarak bu aşamada gerçekleşmiştir.

Psikologlar ve bilişsel sinirbilimciler dijital amnezi olgusunu henüz bilimsel bir fenomen olarak onaylamamakla beraber zihne daha az güvenmenin beyinde daha az nöron bağlantısı oluşturduğu ve beynin gelişimini durdurduğu konusunda hemfikir görünmektedirler (Lodha, 2019, s. 21). Keza yüksek düzeyde dijital cihaz kullanımını inceleyen çok sayıda vaka çalışması sosyal ağlar başta olmak üzere dijital bağımlılığın zihinsel sağlık sorununa yol açma potansiyelini ortaya koyan bulgulardan söz etmektedir (Kuss & Griffiths, 2011, s. 3528). Yapılan araştırmalar dijital cihaz bağımlılığının gerek fiziksel gerek psikolojik sağlık üzerinde yarattığı olumsuz sonuçları bulgularken (Alageel vd., 2021, s. 8; Alhassan vd., 2018, s. 7; Elhai vd., 2017, s. 257; Gao vd., 2017, s. 1; Matar Boumosleh & Jaalouk, 2017, s. 6; Panova & Carbonell, 2018, ss. 256-257; Ratan vd., 2021); bu bağımlılıktan doğan bilginin bellekte saklanmasından kaynaklı sorunsal giderek artan bir akademik dikkate sahip olmaktadır. Son dönem araştırmaları bilgilerin sürekli olarak dijital cihazlara kaydedilmesinin uzun süreli hafızada saklama eğilimini azalttığı yönünde yeni birtakım kanıtlara ulaşmıştır. Söz konusu çalışmaların bir bölümü bir olay meydana geldiğinde beynin doğru kodlama sürecinde başarısız olmasının sorumlusu olarak bu eğilimi işaret etmektedir (Wimber vd., 2015). Dijital amnezi alanyazında henüz sıkça tartışılan bir başlık olmamakla birlikte Robert ve arkadaşlarının (2024) geliştirdiği dijital dikkat dağınıklığı, dijital bağımlılık ve dijital detoks şeklindeki üç boyutlu psikometrik yapıdan oluşan ölçek ve araştırmadan elde edilen sonuçlar oldukça önemlidir.

Kavramsallaşması 2007 yılına uzanan dijital amnezi olgusu, aşırı dijital aygıt kullanımına bağlı gelişip insan hafızasına yönelen sürekli tehdit olarak görülmektedir (Lodha, 2019, s. 18). Zira bugün insan bilgiyi arama, depolama, işleme, bulma, oluşturma ve dağıtma işlevini hızlı ve pratik olduğu gerekçesiyle teknolojik cihazlara devretmiş görünmektedir (Musa & Ishak, 2021, s. 2). Düşünmenin devri şeklinde kendini gösteren bu tehdit, hafıza kaybı olarak tanımlanan amnezi görüntüsü vermektedir. Bilinen tanımıyla 'amnezi', yakın ya da uzak geçmişte sahip olunan bilgi ve anıların unutulması anlamına gelmektedir. Amnezinin hafıza kaybıyla birlikte işlevlerde yaşanan yıkımı tanımladığı söylenmektedir (Langer, 2021, s. 40). Bu bozukluğa ilgi büyük ölçüde son yirmi yılda artmıştır (Parkin, 2013, s. 6). Dijital

amnezi de bu amnestik sendromun yeni çağ uyarlamasıdır. Amnezinin yeni formunda hafıza kaybının başlıca nedeni de güncellenmiş, yeni iletişim araçları suçlanmıştır. Bugün deneyimlediğimiz tık dünyasında dijital amnezi, insanın tek hamleyle elde ettiği bilgi ya da verileri belleğe kaydetme konusundaki direncini temsil etmektedir.

Google etkisiyle beraber yürüyen dijital amnezi, arama motorunun varlığına bağlı gelişen bir bilişsel bozukluk olarak düşünülmektedir. İlk kez 2011'de Sparrow vd. (2011) tarafından yürütülen araştırmada bahsi geçen 'Google etkisi', insanın dijital ortamlarda depolandığı bilinen ya da kayıt altında tutulduğuna inanılan bilgileri hafızasında tutmayı reddetmesi, öğrenme çabasında bulunmaması şeklinde açıklanmaktadır. Akıllı cihazları kendi belleğine tercih etme eğiliminde olduğu gözlenen insanı etkisi altına alan bu sendrom Sparrow vd'nin (2011, ss. 776-778) gözleme dayalı çalışmalarında açıkça anlaşılmaktadır. Bu araştırma sonucuna göre; kişi cevabını bildiği zor bir soru karşısında bilgisini bilgisayardan kontrol etme yönünde bir eğilim ortaya koymaktadır. Araştırmada ulaşılan diğer bir çıktıya göre ise bir cihaz yardımıyla elde edilen yeni bilginin sürekli ulaşılabilirliği bilgiyi hatırlamama eğilimine yol açmaktadır. Keza yapılan araştırma, daha sonra hatırlaması istenen bilgilerin elindeki kopya kağıdında yazılı bulunduğu belirtilen insanın hatırlama konusunda daha az endişe duyduğunu göstermiştir. Araştırmanın işaret ettiği önemli bir başka bulgu da bilginin kendisinden çok nerede depolandığı ya da hangi yolla erişebilir olduğunun hatırlanmasıdır.

Google etkisine paralel bir hızla büyüdüğü görülen dijital amnezi, hatırlama ya da unutma sorununun olmadığına inanılan dijital cihazda saklanan bilgilerin unutulması şeklinde tanımlanmaktadır. Kişi bilgiyi koruma yükümlüğünü dijital aygıtla paylaşmakta, daha doğru bir ifadeyle bilginin saklanmasındaki bütün sorumluluğu dijital cihaza bırakmaktadır. Bu olgu bilgiye ulaşma ve depolama pratiğinde yaşanan değişimin ardından gelişen dijital bağımlılıkla ilişkilendirilmektedir. Kuşkusuz dijital amnezinin temelinde, kişinin bilgiyi hatırlama ve geri çağırma ediminden bilgiyi depolama ve arama için dijital aygıtlara güvenme alışkanlığına uzanan toplumsal bir değişim yer almaktadır (Greenwood & Quinn, 2017, s. 74; Robert & Kadhiravan, 2022, s. 2).

İnternet başta olmak üzere dijital cihazların insanın sahip olduğu bilgileri kullanma ve hatırlama pratiğine etkisini araştıran Kaspersky Lab (2015) tarafından ABD ve Avrupa merkezli bir çalışma yürütmüştür. 16-55+ yaş aralığında gerçekleşen araştırma sonunda ABD'de internet ağıyla yakın

mesafeli bir etkileşim içinde bulunan kişilerin büyük çoğunluğunun önemli telefon numaralarını hatırlayamadığı tespit edilmiştir. Bulgulara göre araştırmaya katılan her üç kişiden ikisi çocuklarının telefon numarasını hatırlayamamaktadır. Araştırmanın ortaya koyduğu rakamlar dijitalleşmeyle yaşanan hafıza sorununu dikkate almaya davet etmektedir. Bununla birlikte rakamlar internet ve akıllı aygıtlarla bütünleşmeden kaynaklı gelişen yeni çevrimiçi davranış biçimini aydınlatmada da önemli bulunmaktadır. Araştırmaya katılan Amerikalıların %91'lik kısmı bağımlılık içeren bir tabloda internet ve akıllı cihazları hatırlama kaynağı kabul etmektedir. Daha önemlisi aynı kesim bahse konu dijital ortamları insan beyninin bir tür uzantısı olarak görmektedir.

Şekil 1 Pratikte dijital amnezi

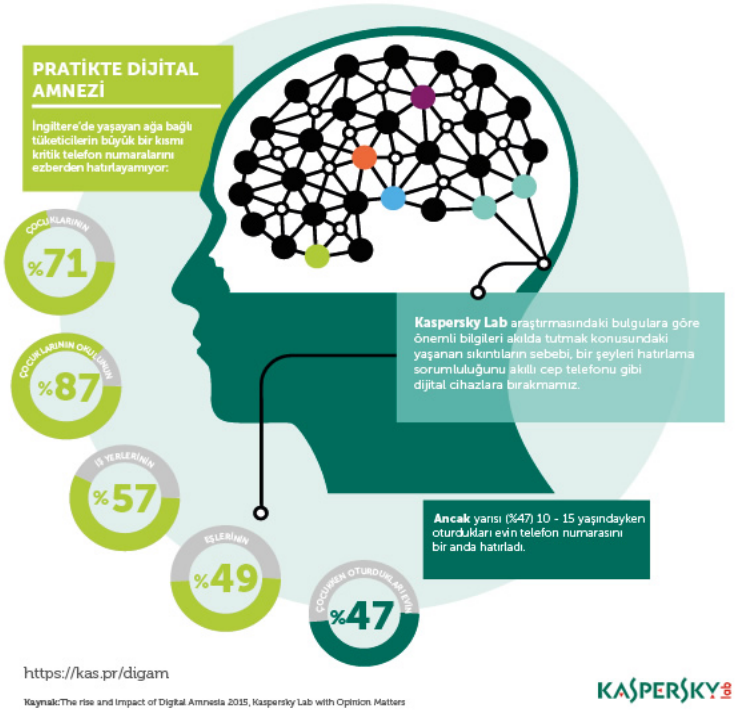

Kaynak: 'Dijital Amnezi' dünyasında nasıl hayatta kalınır?, Kaspersky Daily. 2015.

Şekil 1 incelendiğinde, Amerikalılardan elde edilen bulgulara benzer sonuçların araştırmaya katılan Avrupalılarda da açığa çıktığı görülmektedir. Bulgular, Avrupalı katılımcıların %80'ine yakınının interneti evrensel bir başvuru kaynağı olarak kabul ettiğini ortaya koymaktadır (Kaspersky Daily, 2015; Kaspersky Labs and Opinion Matters, 2015b).

Veri kaybının veya verilere erişimin cinsiyete dayalı duygusal etkisinin de sorgulandığı araştırma, insanı bilgi depolama ve hatırlama yetisini akıllı cihazlara tamamen devretmenin psikolojik sonuçlarıyla yüzleştirmektedir.

Şekil 2 Yaşa bağlı olarak verileri veya verilere erişimi kaybetmenin duygusal etkisi

		Age				
	Base	16-24	25-34	35-44	45-54	55+
Sad–there are memories stored on those devices that I could never get back	45.1%	40.3%	48.6%	47.7%	43.6%	44.8%
Panic–it's the only place I have my images and contact information	24.9%	35.0%	25.7%	27.1%	23.3%	13.3%
Calm–I have memorized the things that matter and keep hard copies of pictures	22.7%	18.0%	21.6%	20.1%	25.2%	28.6%
Other	3.9%	3.4%	2.3%	3.7%	4.5%	5.7%
I do not have any connected devices to store information on	3.5%	3.4%	1.8%	1.4%	3.5%	7.6%

Kaynak: The rise and impact of digital amnesia. Kaspersky Labs and Opinion Matters, 2015b.

Yaklaşık her iki katılımcıdan biri (%45.1), geri alamayacağını bildiği anılarını ya da önemli bilgileri dijital ortamlarda saklama konusunda motivasyon ortaya koymanın yanında bu bilgilerin kaybolma ihtimali karşısında duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir. Bu ve benzeri araştırmalar, her tür sonuca rağmen yükselişini sürdüren teknoloji dünyası ve insan yakınsamasını aydınlatırken insan bilişinin zayıfladığı gerçeğini gözler önüne seren amnestik sendromun yeni çağ versiyonunu açığa çıkarmak bakımından önemlidir.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışma dijital hayata ilişik biçimde hızla büyüyüp davranışsal bağımlılığın bir türünü yansıtan dijital amnezi fenomenini anlamaya dönük mütevazı bir çabadır. Alanyazında karşılaşılan sınırlı sayıdaki araştırma henüz üzerinde yeteri kadar tartışmanın yürütülmediği bu fenomeni sendrom olarak nitelemekle birlikte insan üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların varlığından söz etmek şimdilik zor görünmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın öncelikli amacı, sözü edilen bozukluğu dijital cihazların muhatapları üzerinden gözlemleyip ortaya koyarak alanyazının henüz tanıştığı sorunsal hakkında çıkarımda bulunmaktır. Ayrıca giderek artan soruna dikkat çekmenin yanı sıra, dijital çağın beraberinde getirdiği semptom ve sendromlar arasına katılan dijital amneziye ilişkin bilgi eksikliğini gidermeye katkı sağlamak da araştırmanın bir diğer amacıdır.

Bahse konu sendromun kaynağının çağın dijital görünümünde yattığı gerçeği, insan merkezli olduğu kadar teknoloji temelli bir sorundan söz etmeyi gerektirmektedir. Buna göre başlangıçta kullanım değeri taşıyıp ilerleyen süreçte davranış biçimine dönüşerek yeni birtakım davranışsal sorunlara davetiye çıkaran teknoloji, insan ve insani ihtiyaçlarda güncellemeler ortaya koymaktadır. Bu tamamen insan merkezli olma niteliği merceğin konuya biraz daha yaklaştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Çağın gereği olarak açığa çıkan yeni çevrimiçi davranış biçimiyle tanışan insanda söz konusu sendromun varlığını keşfe dayanan bu araştırma, sorunsala yeterince eğilmeyen alanyazındaki boşluğu kapatmaya aday olduğu için önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Deseni

Daha fazla çevrimiçi davranışla birlikte gelişen dijital cihazı kendi belleğine tercih etme eğilimi hakkındaki bu çalışma nitel araştırma paradigması içinde bulunan fenomenolojik desene uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu durum ve bu duruma bağlı temaları tanımlama maksadıyla katılımcılardan aynı türde bilgileri toplamaya yardımcı bir teknik olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Brinkmann ve Kvale'a (2018, s. 20) göre bu teknik hem araştırılan gerçeklik hakkında fikir ortaya koymayı sağlayan işlevsel bir araç hem de sosyal etkileşimden güç alan bir anlam bulma yoludur. Bu bağlamda mülakatı, araştırmacının sorularına cevap bulmada araçsallaştırılıp çalışmanın temelini sağlam zemine taşıyan anlatı ağırlıklı bilgi olarak nitelemek mümkündür.

Çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Dijital cihazlarla simbiyotik ilişki dijital amneziye yol açar mı?

2. Arama nedeni, bilginin hafızaya alınıp alınmamasının belirleyeni midir?

3. Bilgiyi dijital ortamda arama nedeni olarak anlık ihtiyacı karşılamak mı öğrenmek mi öne çıkmaktadır?

4. Bilgiyi koruma sorumluluğundan arınan kişinin dijital cihazı kendi belleğine tercih ettiğini söylemek mümkün müdür?

5. Dijital amnezinin ortaya çıkmasında insan hafızası yerine akıllı cihazın hafızasına duyulan güvenin payı nedir?

Araştırma Grubu

Evrenini dijital yerlilerin[1] oluşturduğu araştırma, yaşları 18-35 arasında değişip tamamı üniversite öğrencisi ve mezunundan oluşan 25 katılımcı örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Veri doyumuna ulaşmayı hedefleyen nitel araştırmalarda az ya da çok gibi sayısal ifadelerden çok optimum bir değer gözetmenin önemli olduğu (Tutar, 2022, s. 126) düşüncesiyle araştırmanın 10'u kadın 15'i erkekten oluşan 25 kişilik bir örneklemde yürütülmesi yeterli bulunmuştur. Katılımcılar amaçlı örnekleme metoduyla belirlenmiştir. Bu metodun verdiği izinden hareketle katılımcılar amacına uygun biçimde kasıtlı olarak seçilmiştir. Bilindiği gibi amaçlı örnekleme, araştırmanın amacı doğrultusunda zengin bilgi içerme ihtimali yüksek durumların seçilip derinlemesine araştırılmasına imkân tanımaktadır (Neuman, 2004, ss. 142-144). Metodun bu niteliğinden yola çıkarak dijital dünyaya doğarak internet kullanım becerisini doğuştan beraberinde getirmesi dijital yerlileri araştırmanın merkezine taşımıştır. Bu bağlamda dijital çağa doğmayıp sonradan tanıştıkları teknolojik gelişemelere uyum sağlamakta güçlük çekip dijital cihazlara mesafeli yaklaşan sınıfı temsil eden dijital göçmenler kapsam dışı tutulmuştur. Buna göre dijital göçmenlerin dışarıda bırakılması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise bellek konusunun yalnız bilişsellik çerçevesinde incelenip kültürel belleğin dışlanmasıdır.

Veri Toplama Süreci

Niteliksel karaktere sahip bu çalışmada bilgilendirilmiş rıza ve gizlilik prensipleri çerçevesinde hareket edilmiştir. Bilgilendirilmiş onam gereği araştırma konusu hakkında aydınlatılarak görüşmeye davet edilen katılımcılara kimliklerinin gizli tutulacağı teminatı verilmiştir. Gizlilik kodlama tekniğiyle sağlanmıştır. Dijital mekânda yürütülen mülakatlar e-görüşme şeklinde gerçekleşmiştir. Zaman ve mekân açısından sağladığı esneklik (Salman Yıkmış, 2020, s. 183) dolayısıyla elektronik ortamda görüşme tercihinde bulunulmuştur. Görüşme sürecinde araştırmacının gözlemlerine yer verilmemiştir. Katılımcılara 11 soru yöneltilmiştir. Sorular, dijital amnezi hakkındaki alanyazının incelenmesine dayalı olarak bu sorunsalı açıklayan tanımlamaların geçerliğini ortaya koyacak şekilde belirlenmiştir.

[1] Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmelerin toplumsal dinamikler üzerinde yarattığı etkinin bir sonucu olarak toplumun sınıflı yapısı güncellenmiş, 21. yüzyılda ortaya çıkıp iki sınıflı yapının bir tarafını oluşturan nesil dijital yerliler olarak tanımlanmıştır. Dijital yerliler; yeni çağın teknolojik niteliğine doğuştan ayak uyduran, dijital medya araçlarını kullanma yetisine sahip sınıfı temsil etmektedir.

Veri Analizi

Araştırmada görüşmelerden elde edilen cevaplar betimsel analiz yardımıyla çözümlenmiş, ortak başlıklar altında toplanmıştır. Bulgular grafikleştirme yoluyla verilirken katılımcı cevaplarının aktarımında doğrudan anlatım tercih edilmiştir. Çalışmada katılımcıların görüşlerinin tamamına yer verilmemiş, sorunlaştırılan konuyu yansıtma potansiyeli yüksek cevaplar seçilerek metne eklenmiştir.

Geçerlik, Güvenirlik ve Etik Bağlam

Nitel araştırma geçerlik ve güvenirlik kriterleri titizlikle dikkate alınırken görüşme sorularının hazırlanmasında yansıtıcılık göz önünde bulundurulmuştur. Bu maksatla öncelikle araştırma konusunu net biçimde yansıtma gücü bulunan soruların tespiti için geçerlik sınamasına başvurulmuştur. Doğru bir alanyazın taramasının ardından hazırlanan sorular iki akademisyen görüşüne sunulmuş, böylece edinilen geri bildirimler geçerliğin belirlenmesinde yardımcı olmuştur. Formal bir dil ve üslubun tercih edildiği görüşmeler bilgilendirilmiş rıza ve gizlilik prensiplerine uygun biçimde gerçekleşmiştir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu'nun 23 Kasım 2023 tarihli toplantısında alınan 14 numaralı kararına istinaden etik açıdan herhangi bir sakınca içermemektedir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, yeni çağın yükselen sendromlarından biri kabul edilen dijital amnezinin varlığını, katılımcıların ifadeleriyle anlamlandırmaya olanak tanıyan önemli göstergelere ulaştırmıştır. Bu göstergeler katılımcıların ortak fikir etrafında toplandığı konulara ışık tutması bakımından kıymetli bulunmuştur. Bulgular; çağın dominant bilgi kaynağı olarak internet, dijital cihazlarla simbiyotik yaşantının yükselişi, internet hafızası karşısındaki mağlubiyet ve kolay edinmeye bağlı çabuk unutma sorunsalı şeklindeki dört başlık yardımıyla sunulmuştur.

Çağın Dominant Bilgi Kaynağı Olarak İnternet

Yapılan araştırma sonucunda 25 katılımcının 20'sinin gündelik hayatta bilgi kaynağı olarak interneti tercih ettiği görülmüştür. Bu sonucun %80'lik bir oran sunması, Google arama motoru başta

olmak üzere teknolojik ortamların çağın dominant bilgi kaynağı olarak görülmesini kolaylaştırmaktadır. Google'a ek olarak 3 katılımcının bilgiye ulaşmak istediklerinde tercih ettikleri kaynağın sosyal medya olduğunu belirtmeleri, önemli bir bulgu olarak değerlendirilmelidir. Zira akışkanlık gösteren enformasyonun mekânı sosyal medya her tür doğrulanmamış paylaşımların dolaşıma girdiği ortam olurken çoğu zaman manipülatif, dezenformatif ya da spekülatif içeriklerin de dağıtım alanı haline gelmektedir. Kuşkusuz bu durum aynı zamanda sosyal medya okuryazarlığına duyulan ihtiyacı imlemektedir. Bu çıktı başka araştırmalarda dikkate alınmaya değer görünmektedir.

Tablo 1 Gündelik hayatta ihtiyaç duyulan bilginin edinildiği kaynak

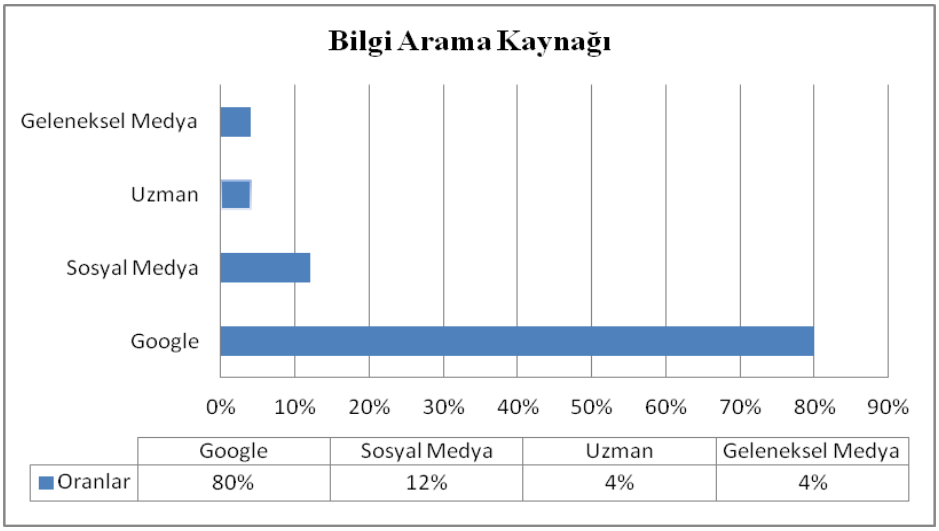

Araştırma bilgiye verilen değeri göstermek bakımından kayda değer bulgulara ulaşmayı da sağlamıştır. Bulgulardan hareketle bilgiyi elde etmek için gösterilen çaba ile bilgiye yüklenen anlamın doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Enformasyonun hızlı ve pratik oluşu ulaşılabilirliği artırırken tüketim de aynı hızda gerçekleşmektedir. İnternet, sosyal ağlar ve medya ortamlarında kullanıcının karşısına çıkan içeriklerin birer enformasyon olduğu bilgisi çalışmada görüşüne başvurulan kişilerin tamamının kaynak olarak seçimini bu ortamlardan (geleneksel medyadan uzmanların sosyal medya hesaplarına) yana kullandığı sonucu birlikte düşünüldüğünde; çaba gerektirmeyen arayışın anlam yüklenmeyen bilgiyi doğurduğu gerçeği açığa çıkmaktadır. Kuşkusuz bu yargıda bulunmayı sağlayan bulguların başında, bilginin kendisinden çok kaynağı hatırladığı gözlenen katılımcıların ifadeleri gelmektedir. Arama motorunda bir bilgiyi aramak, bir süre sonra edindiği bilgiyi unutmak ancak o bilgiye arama motorundan ulaştığını unutmamak şeklinde gelişen alışkanlık görüşülen üç katılımcıdan ikisinde (%68) öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bilgiye erişimde başvurabilecek yalnızca bir kaynak (internet)

olduğu için kaynağı unutmanın söz konusu olamayacağını ifade eden katılımcıların varlığı adeta Google'ın, çağı domine ettiği gerçeğinin delili olarak karşımızda durmaktadır.

'Google etkisi' (Bankov, 2022, s. 138; Swaminathan, 2020, s. 23) olarak tabir edilen durumun da işaretinden anlaşıldığı gibi dijital amnezinin ortaya çıkışında internetin doğasının büyük oranda pay sahibi olduğu bilinen bir gerçektir. Yapılan araştırmalar (Yadav, 2019, s. 235) çevrimiçi ortamda pasif ve mükerrer biçimde gerçekleştirilen arama/tarama sonucunda elde edilen bilginin insan hafızasında kalıcılık yakalayamadığı yönünde sonucuna varmaktadır. Dijital olarak sunulan bilgilerin kasıtlı veya bilinçsiz bir şekilde unutulduğu, bilginin nerede saklı tutulduğu ve nasıl geri alınacağının genellikle bilgiyi hatırlamadan daha yoğun gerçekleştiği gerekçesi buna sebep gösterilmektedir. Bu çalışmanın ulaştığı bulgular alanyazında karşımıza çıkan sonuçlarla uyumluluk göstermektedir. Nitekim katılımcıların %72'si arama motoru ya da sosyal ağlardan edindiği bilgilere yeniden ihtiyaç duyduklarında aynı araştırma sürecini tekrar ettiklerini ifade etmiştir. Bu rakamın ifadesi ve oranların işaret ettiği konu, dijital çağda bellek sorununun nedenselleştirilmesini sağlamak bakımından kayda değerdir.

Tablo 2 Arama motorundan edinilen bilginin unutulması

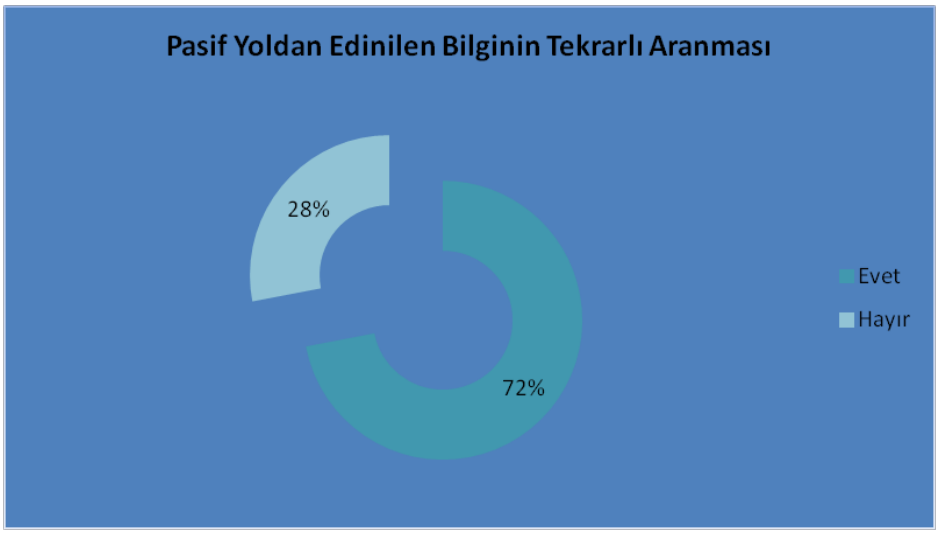

Bilgisayar, mobil cihazlar ve arama motorlarını kullanma konusunda yoğun motivasyona sahip olduğu gözlenen katılımcıların büyük bölümünün bu konsantrasyonu araştırmaya ya da aramanın yaşattığı mutluluğa borçlu oldukları şeklindeki beyanları vurgulanmayı beklemektedir. Zira insanın bilgisayar ve arama motoru kullanma konusunda aşırı istek ortaya koyduğunu ve kendi kişisel hayatı etrafında çokça oyalanan hafızasına değil teknolojik aygıtlara güven duymayı tercih ettiğini saptayan

dijital amnezi hakkındaki birçok araştırma bu eğilimin hafıza düzeyini olumsuz yönde etkilediğinden söz etmektedir.

> Bilgiyi dijital platformlarda arama alışkanlığımı araştırma merakıma ve doğru olana bir şekilde ulaşma inadıma bağlıyorum. K15

> Mobil cihazlara yönelmedeki yoğun konsantrasyonumun sosyal yaşantıda yeterliliği tatma ihtiyacımdan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. K2

> Telefonum gün içinde benimle bütünleşik bir halde bulunuyor. K11

Dijital Cihazlarla Simbiyotik Yaşantının Yükselişi

Araştırma kapsamında yürütülen görüşmeler, dijital cihazlarla insan arasındaki simbiyotik ilişkiden söz etmeyi gerektirmektedir. Nitekim mülakatlardan elde edilen veriler yaşadığımız çağda yükselişe geçen bellek sorununu nedenselleştirmeye yarayan bir tabloyu önümüze çıkarmaktadır. Kuşkusuz dijital amnezi gibi çağın gerçeğine dönüşen bilişsel bozuklukların kendiliğinden ya da bir anda geliştiğini düşünmek yersizdir. Semptom ya da sendrom görüntüsü veren bu bellek sorununun bağlı olduğu birtakım davranışsal pratikler vardır. Bunların başında bir tür uzuv gibi yaklaşılan teknolojik aygıtlarla bütünleşme eğilimi gelmektedir. Bugün dünya, dijitalin gölgesinde kalan bir insan modeliyle baş başa görünmektedir. Mevcut araştırmalar son otuz yılda dijital cihazlar arasında insanın duygusal bağlantı kurduğu tek aygıtın akıllı telefon ve ilgili uygulamalar olduğunu ortaya koymaktadır (Dirin vd., 2019, s. 5).

> Bir telefon ya da bilgisayar, daha doğrusu internete ulaşılabilecek bir cihaz olmadığında bir şeyler eksik kalıyor. Sanki bir yerde kaybolacak ve ulaşılamayacakmışım gibi. K13

> Telefonumdan uzun süre ayrı kalamıyorum. Hiçbir şey yapmıyorsam da telefonumun ekranını açıp geri kapatıyorum. Sanırım benim için telefonum fazla biyotik. Canım sıkıldığında bir faydası olmayacağını bildiğim halde sosyal medyada dolaşarak kafamı dağıtmaya veya vaktimi harcamaya gayret gösteriyorum. K18

> Sabah uyandığımızda, gece uyuduğumuzda, mutlu olduğumuzda, en mutsuz anımızda hep başucumuzda olan bir şeymiş gibi geliyor bana. Abartı olmazsa bir nefes kadar ihtiyaç duyabiliyorum bazen ama bu kötü bir alışkanlık biliyorum. K21

Yukarıda verilen katılımcı ifadeleri, ağların ve cihazların arasında canlılık emaresi gösteren az sayıdaki insanı değil adeta çağın prototipi olan insan modelini temsil edebilecek kadar özet sunmaktadır.

Zira gündelik hayata ilişik teknik ve teknolojik gelişmelerin mevcut davranış biçimini değiştirdiğine, beraberinde yeni çevrimiçi davranış pratiği getirdiğine kuşku yoktur. Bu yeni davranış biçimi nihai sonuç olarak patolojik bir tabloya dönüşen internet bağımlılığını çağırmaktadır. Bir çeşit davranış biçimi olmakla bağımlılık tablosu sunmak arasındaki ince sınır cihazlarla kurulan simbiyotik ilişki neticesinde aşınmakta/aşılmaktadır. Aşınmadan kaynaklı yaşanan bütünleşik görüntü, ihtiyaç duyulan bilgiye erişimin yanında ulaşılan bilgiyi saklama konusunda insanın sahip olduğu yetileri kullanmak yerine hızlı ve kolay çözüme odaklı araçlardan yardım almasını doğallaştırmaktadır. Belleği işlevsizleştiren normalleştirme süreci sonucunda dijital amnezinin yükselmesinden daha doğal bir sonuç yok gibidir. Zira ihtiyaç duyduğu bilgiye ihtiyacı olduğu anda ulaşabileceği düşüncesi insanı söz konusu bilgiyi hafızaya kaydetmekten vazgeçirmektedir. Böylece kişi kendini unutma eğilimi içinde bulmaktadır.

Bilişsel süreci teknolojik aygıtlara devreden insan herhangi bir veriyi belleğinde tutmak için çaba sarfetmeyi reddetmektedir. Çalışmanın literatür bölümünde yer verilen bilimsel araştırmalar bu gerçeği doğrulayacak sonuçlar ortaya koymaktadır. Teknoloji kullanımında yaşanan artış hafıza kaybında görülen ortalama yaş sınırını aşağı çekerken yeni iletişim araçları bu durumu yaratan esas faktör olmaktadır. İnternet ve sosyal ağların bütünleştiği insan hayatında kazandığı geniş yerin önemsizleştirilmesi/içselleştirilmesi dijital amnezinin çağın büyüyen semptomu olduğu gerçeğini görünmez kılmaktadır. Bununla beraber çağın yarattığı teknolojiye bağlı gelişen bu bilişsel bozuklukla mücadelede bir çeşit panzehir gibi teknolojiden yardım alma gerekliliği de açığa çıkmaktadır.

Söz konusu iddialara karşılık hafıza telafisi için gündelik hayatta mobil uygulama becerisi kullanımının teşvikiyle ilgili önerilerde, hafıza rehabilitasyonu bağlamında aşılması gereken birtakım öğrenme engelleri vardır. Nitekim dijital ortamların yol açtığı hafıza bozukluğunun bizzat kendisi yeni stratejilerin rutin davranışlara yerleşmesini zorlaştırmaktadır (Vasquez vd., 2023, s. 1412). Önemli notları dijital ortamlara kaydetme kolaycılığından sosyal medyada sürekli kaydırmaya bağlı alışkanlığa, yeni dünyada gelişen davranış biçiminin sonuçlarına odaklanan araştırmalar bahse konu engelleri örneklemektedir. Bunların başında sosyal medya ortamlarında türeyen yeni bir kültürel pratik olmayı başararak son derece hassas ve önemli bir alışkanlığı işaret eden sürekli kaydırma gelmektedir. Akışkan dijtal enformasyonun yol açtığı bir tablodan söz ettiren sürekli kaydırma, gözbebeklerini ekranda uzun süreli sabit tutmaya bağlı gelişmekte ve birtakım nörolojik görünümlerin ortaya çıkmasına neden olmaktır. Kimi araştırmacılara (Lupinacci, 2021, s. 275; Paasonen, 2021, s. 1) göre bu nörolojik görüntüler

terminal ve kronik dikkat dağınıklığına yol açarak bağımlılık yaratan dinamikler sonucunda gelişmektedir. Böylece düşünme, hatırlama, ilişki kurma ve hatta var olma yetisinin kaybı söz konusu olabilmektedir. Örneğin Çin'de yapılan bir araştırmaya göre, bir kimlik göstergesi olan el yazısı dijital maruziyetten etkilenmekte; bu durum, 'karakter amnezisi' olarak adlandırılan yeni bir sorunsala yol açmaktadır. Karakter amnezisi el yazısının, başka bir ifadeyle kimliğin bileşenlerinden sayılan karakterlerin unutulması anlamına gelmektedir (Huang vd., 2021, ss. 9-10). Sonuç olarak dijital aygıtlara bütünleşik yaşayan kişi fiziki ortamlarda el yazısı performansında başarılı olamamaktadır. Zira artık el uzvunun karakterleri hatırlaması/tanıması zorlaşmıştır. Bu çalışmanın bulguları da benzer bir sonucu imlemektedir.

Tablo 3 Önemli notların kaydedildiği ortam

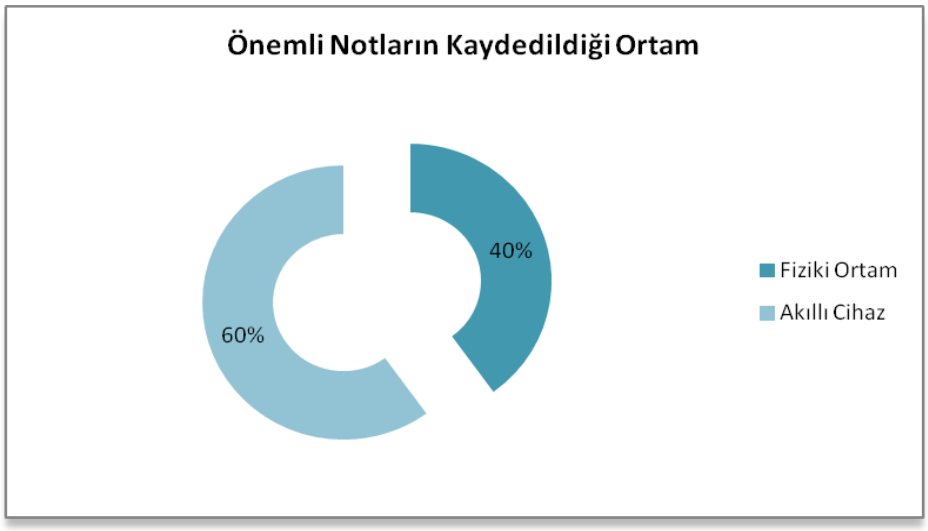

Yukarıda verilen tablodan hareketle katılımcıların %60'ının önemli notları kaydetmek için ajanda ya da defter gibi fiziki ortamlar yerine akıllı cihazlardan yana tercih kullanmaktadır. Şüphesiz bu seçim şaşırtıcı olmadığı kadar konuya yönelen araştırma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Dijital ortama yönelme eğilimine karşılık dijital olarak depolanan bilgileri kurtarmaya yarayan güvenli prosedürlerden söz etmenin henüz mümkün olmadığı da bilinmektedir (Lodha, 2019, s. 21).

Belleğin Dışsallaştırılması: İnternet Hafızası Karşısındaki Mağlubiyet

Günümüzde, insan hayatına gömülü dijital aygıtlarla karakterize edilen bir dünyada yaşadığımız gerçeğini yadsımak giderek zorlaşmış görünmektedir. Teknolojinin kendiliğinden edindiği konumun kanıksanmasıyla insanın zaman ve mekan kısıtı olmadan bağlı olma fikrini normalize etmesi ve dijital cihazların bilişsel süreci yönetmesi eşanlı gelişim göstermiştir. Buna göre bilişsel sürecin insan

kontrolünden çıkıp aygıt denetimine geçmesi ile bellek sorunu ya da hafıza kaybı arasında pozitif yönlü bir ilerleme beklemek zor değildir.

Bilindiği gibi içinde bulunduğumuz çağ enformasyonun merkeze alındığı bir dünyadan söz etmeyi gerektirmektedir. Enformasyonun akışkanlığı, bu çağı olduğu kadar insanı da biçimlendirmeyi başarmıştır. Edinmesi kolay ancak korunması zor bu akışkan form birtakım yeni alışkanlıkları da beraberinde getirmiştir. Bunların başında insan ve teknolojik aygıtlar arasındaki bütünleşik yaşam biçimi gelmektedir. Görülen simbiyotik ilişki, insanı aygıtlar lehine seçimler yapmaya itmektedir. Örneğin hız faktörü altında ezilen insanın bilginin muhafazası için kendi belleği yerine bir aygıta güvenmeyi seçmesi bu sebeptendir. Özellikle insana aradığı her şeyi istediği her an bulacağı teminatı veren internet bütün hafızasını ortaya koymakta, böylece güven toplayarak yeni bir eğilime yol açmaktadır. Burada bahsi edilen bilgi arama eğilimi belleğin aktif birikimini önleyen önemli bir kırılma olmaktadır. Araştırmanın bu tabloyu delillendiren bulgulara ulaşmayı başardığı belirtilmelidir. Çalışmada görüşüne başvurulan katılımcıların %87'si bellekte bilgi tutma yükünden kurtulmayı sağlayan internet hafızasına güvendiğini belirtmiştir. Bu yüksek oran dijitale duyulan güvenle insan hafızasının dışsallaştırıldığı gerçeğini bir tür delil sunmak bakımından kayda değer bir sonuç olarak karşımızda durmaktadır.

> İnternet hafızasına güveniyorum. Çünkü kendi hafızam kiranın veya faturaların ne zaman ödeneceği gibi açık uçlu sorularla doluyken 'o filmde oynayan kadının adı neydi' takıntısına yer olmadığını düşünüyorum. K2

Katılımcıların internet özelinde dijital cihazlara güvenme yönünde bir tercih ortaya koymasında insan hafızasına duyulan güvensizliğin öne çıktığı da söylenmelidir. Başka bir ifadeyle bir kısım katılımcı dijital teknolojiyi yalnız pratik, hızlı ya da kolaylık gösteren doğası dolayısıyla değil insan hafızasının yanılmaya müsait olduğu yönündeki inancı sebebiyle öncelemektedir. Bu önceleme, teknolojinin insan hayatında edindiği kritik yeri işaret etmek ve dijital bir cihazın insana tercih edildiği aşamanın boyutlarını göstermek bakımından son derece önemlidir. Bununla beraber ihtiyaç duyulan bilgiye ihtiyaç duyulan anda ulaşabilme fikri kişiyi güvenli bir alanda tuttuğunu düşünen katılımcıların da varlığına rastlanmıştır. Onlara göre hem belleği hatırlama zorluğundan kurtarmak hem unutma riskinin önüne geçmek mümkün olmaktadır.

> İnsan hafızasının yanılgıya en açık mecra olduğunu düşünüyorum. K2

Konu hakkında yorum yapmam gerektiğinde kendimi daha özgüvenli hissediyorum. K6

Araştırmada çağın niteliğini işaret ettiği görülen katılımcı cevaplarına ulaşılmıştır. Örneğin bir bilgiye sahip olmanın o bilginin değişmez bir doğru olduğu anlamına gelmediğine, yeni dünyada doğru kabul edilen bilginin de değişiminde süreklilik yaşandığına dikkat çeken beyanlar enformasyonun niteliğini aydınlatırken çağın şeklini işaret etmek bakımından da son derece önemlidir.

Hâkim olduğumuz bir bilginin devamlı değiştiğini düşünüyorum K3

Arama motorlarında bilgiler devamlı güncellenir. Kullandığınız bilginin güncel halini kullanırsınız. K9

Araştırmada elde edilen dikkate değer bulgulardan biri de dijital cihazlarla simbiyotik bir yaşantı biçimine sahip olmadığı görülen katılımcıların birlikte yaşadığı yakınlarının telefon numarasını ezbere bilme konusunda doğru bir orantı ortaya koymasıdır. Bütünleşik bir hayat yerine dijital cihazları yalnız kullanım değeri çerçevesinde öncelediği görülen katılımcıların yakınlarının telefon numarasını ezberleme konusunda daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Ne var ki bu rakam %24'lük bir oranda kalmıştır.

Tablo 4 Yakınların telefon numarasını ezberleme pratiği

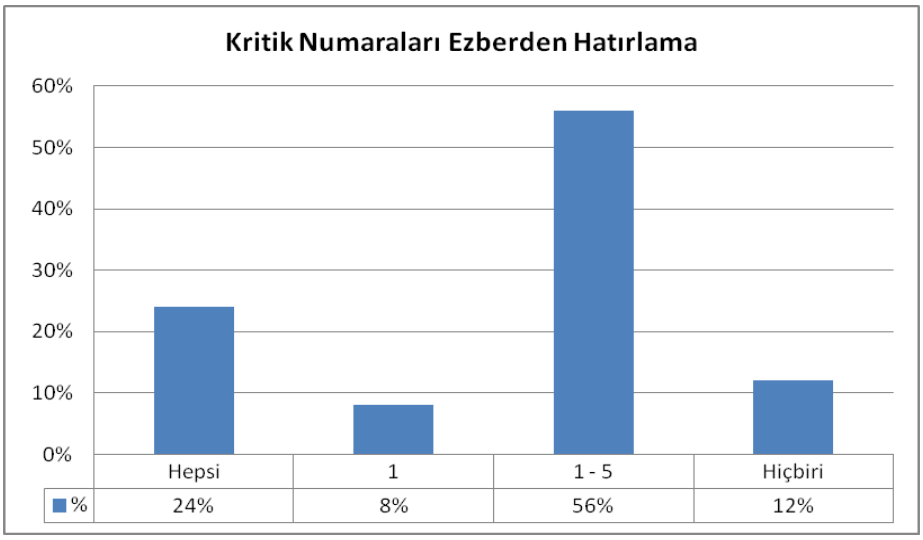

Yalnız 4 kişiden birinin yakınlarının tamamının telefon numarasını bilme konusunda motivasyon ortaya koyması, diğer katılımcıların kısmen ya da tamamen depolama görevini dijital cihazlara devretmesi önemli bir sonuç kabul edilmelidir. Kuşkusuz bu sonuç insan belleğinin dışsallaştırıldığı kanısını kuvvetlendirmektedir.

Uyurken bile çevrimiçi olduğumuz bir çağda numara ezberlemeyi gereksiz buluyorum. K2

> Telefon rehberi olarak kullandığımız defterlerin yerini mobil cihazlar aldı alalı hiçbir numarayı ezberleme zahmetinde bulunmuyorum. Telefon defterleri döneminden kalan nadir numaralar babama ve anneme ait olduğu için yalnızca onları ezbere biliyorum. K12

Kolay Edinmeye Bağlı Çabuk Unutma Sorunsalı

Wilmer vd. (2017, s. 1) yaptıkları bir araştırmada fayda yaratmak için kullanım yerine bağımlılığa yol açan alışkanlık sonucu insan hayatında geniş bir alan işgal eden mobil teknolojilerin, kullanıcının düşünme, hatırlama, dikkat etme ve duyguları düzenleme yetenekleri üzerinde olumsuz ve kalıcı bir etkiye sahip olduğu yönünde sonuçlara ulaşmışlardır. Bu araştırma da eldeki bulgular bağlamında literatürde karşımıza çıkan bu gibi genel açıklamaları desteklemektedir. Kayda değer verilerden biri de kimi zaman anlık ihtiyacı karşılayan kimi zaman da ihtiyaç duyulmayan anda karşılaşılan enformasyonun dolaşıma girdiği dijital ortamlarda hızlı erişimin hızlı tüketim sorunsalına yol açtığı gerçeğidir. Bu gerçek, ulaşılan bilgiyi hafızada depolama konusunda insanı tembelleştirmektedir. Belleğe kaydetmeme alışkanlığı bir süre sonra edinilen bilginin tekrar tekrar kontrolünü şart koşmaktadır. Bu kontrol alışkanlığı zamanla bağımlılığa dönüşmektedir.

> Derin bir araştırma gerektiren değil anı kurtarmak için ihtiyaç duyduğum bir bilgiyi edindiğimde bir süre sonra doğrulama ihtiyacı duyuyor, yeniden araştırma sürecine giriyorum. K11

Araştırmada kendi hafızası yerine dijital cihazlar ya da ortamları tercih sebebine ilişkin açıklamada bulunması istenen katılımcıların daha çok teknolojinin insan hafızasından üstün olduğu konusunda fikir birliğine vardığı görülmüştür.

> Bulut teknolojisinin insan hafızasından üstün olması sebebiyle. Terabaytlarca veriyi aklımda tutamam. K2

> Akıllı telefonların insan hafızasından daha kalıcı olduğunu düşünüyorum. K15

> İnsan hafızası kadar unutkan olmadığı için teknolojinin tercih sebebi olduğunu düşünüyorum. K20

Katılımcıların bilgiye sadece ulaşma değil aynı zamanda elde edilen bilgiyi depolama konusunda da akıllı cihazların güvenli bir ortam sunduğu yönünde görüş beyan ettiği söylenmelidir. Bu beyanın yanında dile getirilen birtakım ortak endişelerin de varlığından bahsedilmelidir. Özellikle katılımcılarda öne çıkan kişisel verilere odaklı bu ortamlarda güvenlik açığı yaşandığı yönündeki endişe önemlidir. Zira bu güvenlik vurgusuna rağmen büyük bir güvenin varlığı kendini açık etmektedir.

Akıllı ortamların güvenilirliği sonuna kadar tartışılır. Kullanım gereği belirli politikaların kabul edilmesiyle kullanma imkanı sunuluyor. Bu da bizim verilerimizi bizim haberimizin olmadığı bir zaman diliminde şirketin çıkarları doğrultusunda paylaşacağı anlamına geliyor. Ama ben bunları bilmememe rağmen yine de dijital hafızayı tercih ediyorum. Çünkü dijital ortamın hafızası sınırlanamayacak kadar geniş bir alanı kapsar. K11

Büyük kolaylık sağladığı gibi büyük risk de barındırır. Akıllı cihazlar hacklenebilir, bozulabilir, veri kaybına uğrayabilir. Yapay zeka desteğiyle kelime grupları hatalı veya yanlış görülerek otomatik olarak düzeltildiği için alınan not değişebilir. K18

Akıllı cihazlar daha güvenilir. Bulut teknolojisi sayesinde telefon patlasa bile kaydettiklerimize yeniden ulaşabiliyoruz. Kağıt ıslanınca veya yanınca bir çözümü yok. K2

Katılımcıların görüşlerinden elde edilen veriler çağın öne çıkan niteliklerini aydınlatma kapasitesi ortaya koyarken bağımlılık içeren tabloya da dikkat çekmeyi sağlamaktadır. Örneğin ulaşımı kolaylaştırdığı için genel bir kabule erişecek oranda tercih edilen navigasyon uygulaması dijital ortamlara duyulan ihtiyacı bağımlılıkla sonuçlandırmaktadır. Nitekim araştırma sonuçları bu yöndedir. Katılımcıların %96'sı araçla ya da yürüme sırasında bilmediği bir adresi bulmaya çalışırken en çok navigasyona başvurduğu yönünde açıklamada bulunmuştur. Oranın yüksekliği kuşkusuz sürpriz değildir. Gerek sürücüye sağladığı konfor gerek bağlantı kolaylığı navigasyon uygulamalarını tercih sebebi haline getirmektedir.

Tablo *5* Bilinmeyen bir konumu bulmak için dijital haritalara başvurma

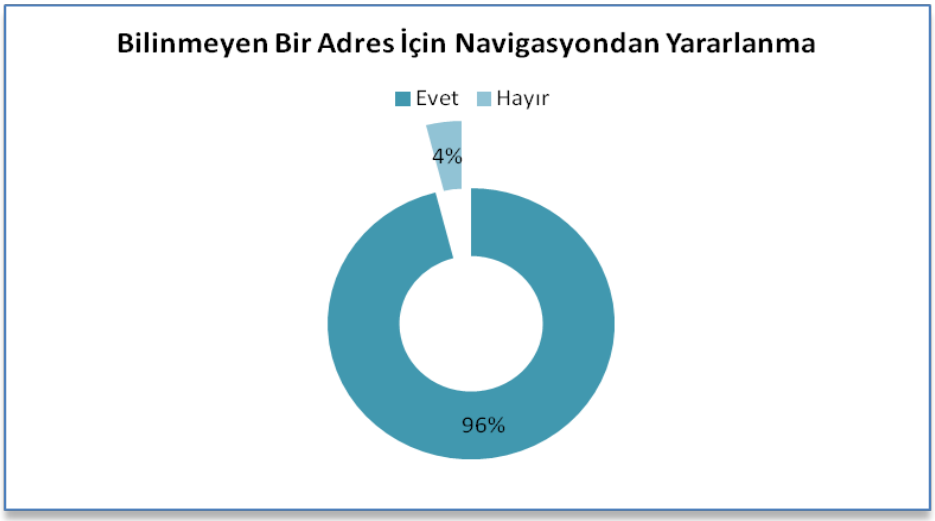

Grafikte karşımıza çıkan tablonun yanında dijital amneziyi işaret eden önemli başka bulgular da vardır. Bildiği konuma giderken de kendi hafızası yerine dijital cihazın hafızasına güvenmeyi seçen

kullanıcıların varlığı buna örnektir. Bulgular iki kişiden birinin (%48) bildiği bir adrese giderken de navigasyon uygulamalarından yararlandığını göstermektedir. Söz konusu davranış, nedenselleştirmeyi sağlayan bulgularla birlikte düşünüldüğünde son derece önemli bir veri olarak anlam kazanmaktadır.

Tablo 6 Bilinen bir konumu bulmak için dijital haritalara başvurma

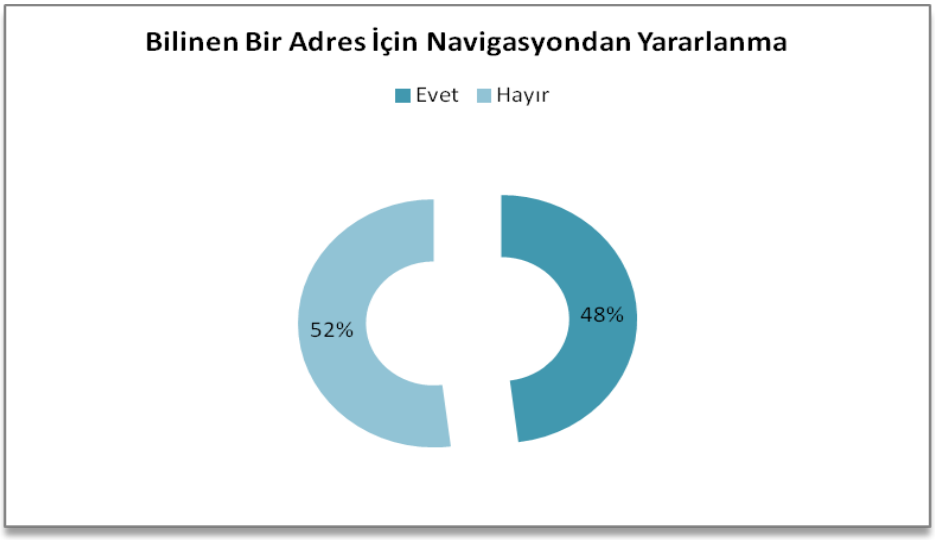

Katılımcıların harita uygulamalarından faydalanma konusundaki motivasyonlarını nedenselleştirmeleri istendiğinde literatürün dijital amneziye yönelik tanımlamalarını onaylayan cevaplara ulaşılmıştır. Bu benzerlik araştırma sonuçlarını doğruluğunu delillendirmek bakımından da ayrıca kıymetlidir.

> Adres sorduğum esnaf kişisinin çelişkili ifadeleri harita uygulamalarına güvenmekte ne kadar haklı olduğumu gösteriyor. K2
>
> Navigasyonu kullanırken herhangi bir dalgınlıkla yolu kaçırmıyorum. K6
>
> Navigasyon uygulamasına başvurma motivasyonum trafiğin durumuyla ilgili veriye sağlıklı ve hızlı ulaşabilme kolaylığı. K12
>
> Bazen büyük şehir trafiğinden kaçabilmek için navigasyonun alternatif güzergahlarına ihtiyacımız oluyor. K13
>
> Ulaşmak istediğim yeri kimseye sormadan bulabilme kolaylığı sağlıyor. K21
>
> Navigasyondan hızlı sonuç alabiliyorum. K4

Yukarıdaki katılımcı beyanlarının açıkça işaret ettiği gibi dijital uygulamalar sunduğu hızlı ya da pratik çözümlerin yanında kişiyi hatırlama zorunluluğundan kurtardığı için kullanılmaktadır. Özellikle

kişilerin çelişkili ifadelerinden bahseden katılımcının aygıtın kendini yanıltmayan bir profil ortaya koyduğuna inanması önemli bir açıklamadır. Burada aygıta akıl vurgusu yapıldığına şüphe yoktur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bellek insanın tarihidir. Bu tarih içinde bütün kayda değer veya önemsiz sayılan bilgilerin kaydedildiği, ihtiyaç halinde geri çağırıldığı ya da bazen aniden ortaya serildiği dinamik mekanizma ya da bilişin temel bileşeni olarak bellek; hatırlama ve unutma pratiklerinin de belirleyenidir. Bununla beraber insan tarihsel de bir varlıktır. Tarihselliği içinde kendini var etme edimini bütün dönemsel süreçlerde olduğu gibi bugün de korumaya çalışmaktadır. Dolayısıyla kendini var etme ve koruma pratiğinde ihtiyaç duyulan en önemli bilişsel ve kültürel mekanizmanın hafıza olduğuna kuşku yoktur.

Tarihsel koşullar içinde yaşam biçimi güncellenen insanda gözlenen ilk değişimin, belleğin nesnel edimi olan hatırlama ve unutmada gerçekleşmesinden daha doğal bir sonuç yok gibidir. İnsanın değişimi kendiliğindenlik göstermediği gibi sonuçları itibarıyla da sadece kendini bağlayan bir dönüşümden fazlasını içermektedir. Buna göre insanın tarihi olduğu bilinen bellek önemsizleştiği bir konuma yerleşirken nihayet toplumun tarihi olarak görülen toplumsal hafıza da yok olmayı deneyimlemektedir. Böylece unutma sorunu, bireyden topluma sirayet eden bilişsel bozukluğun kültürel yok oluşa evrilmesiyle derinleşmektedir. Şüphesiz yoğun dikkati hak eden hatırlama ve unutmama edimini koruma(ma)nın uzun vadeli sonuçlarını da incelemeye alan araştırmalara ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu çalışma belleğin bilişselliği çerçevesinde gerçekleşme sınırlılığı dolayısıyla kültürel belleği dijital amnezi bağlamına yerleştirerek inceleyecek başka araştırmaların dikkatine sunmakla yetinmektedir. Bu noktada gerek Nora'nın (2006) hafıza mekânları etrafında sergilediği düşünsel pratiğin gerek Connerton'ın (2014) toplumların anımsama biçimleri üzerine yürüttüğü derin tartışmanın gerekse de Bergson'ın (2007) benliği hafıza sınırlarında anlamlandırma eğiliminin, belleği kültürel çerçevede değerlendirecek çalışmalara derin bir potansiyel sunacağı hatırlatılmalıdır.

Bu çalışma neticesinde elde edilen bulgular alanyazında karşımıza çıkan ve bir kısmından yukarıda bahsedilen araştırmalarla örtüşen sonuçlara varmayı sağlamış, bir tuşa tıklandığında verilerin kullanılabilirliği ile bunların belleğe kaydedilmemesi arasında doğru orantı bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, dijital cihazlarla simbiyotik ilişkinin dijital amneziye yol açıp açmadığını sorgulayan temel araştırma sorumuzu cevaplama imkânına kavuşturduğu için son derece kayda değerdir. Nitekim

başlangıçta ihtiyaç duyulan bilgiye erişimde araç olarak kullanılan ortam, sunduğu kolaylık dolayısıyla giderek kişinin belleğine duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Keza belleğin tamamen pasivize edilmesi, dijital bir aracın dikkatten yoksun bıraktığı kişiyi önce bağımlılıkla tanıştırma ardından amnezik duruma yol açma potansiyeli sayesinde kademe kademe ancak hızlı gelişen bir tabloda gerçekleşmektedir. Buna göre dijital amnezide araç artık şarta dönüşmüştür.

Araştırma bulguları bilgiyi elde etmek için gösterilen çaba ile bilgiye yüklenen anlamın paralel olduğu sonucundan da söz ettirmektedir. Bulgulara göre dijital ortamda erişilen enformasyonun hızlı ve pratik yapısı, ulaşılabilirliği artırdığı oranda tüketimin gerçekleşmesine imkân vermekte; bunun sonucunda çaba gerektirmeyen arayışın anlam yüklenmeyen bilgiyi doğurduğu gerçeği açığa çıkmaktadır. Araştırmanın odaklandığı, bilginin hafızaya alınma(ma)sında arama nedeninin ne derece etkili olduğu sorusu böylece cevabını bulmaktadır. Buna göre enformasyonun kısa süreli kullanımına hizmet eden arama motorları öğrenme merkezli değil anlık ihtiyacı karşılama odaklı bir sürecin varlığını göstermektedir. Her üç katılımcıdan en az ikisinin arama motoru ya da sosyal ağlardan edindiği bilgilere yeniden ihtiyaç duyduğunda aynı araştırma sürecini tekrar etmesi bu sebeptendir. Ayrıca bulgular arasında rastlanan kaynağı bilginin kendisinden daha çok hatırlama durumu da söz konusu yargıyı doğrulamaktadır. Çalışma bu yönüyle de çevrimiçi ortamda pasif ve mükerrer biçimde gerçekleştirilen arama/tarama sonucunda elde edilen bilginin insan hafızasında kalıcılık yakalayamadığından bahseden araştırmalarla (Sparrow vd., 2011, ss. 776-778; Wimber vd., 2015) benzerlik ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen verilerin toplamına bakıldığında belleğin insan tarafından dışsallaştırıldığı gerçeğinin öne çıktığını söylemek mümkündür. Buna göre internet hafızası karşısında savunmasız hale gelen bellek bu yeni davranış biçiminin katkısıyla unutma becerisini geliştirirken hatırlama yetisini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dijital amnezinin ortaya çıkmasında insan hafızası yerine akıllı cihazın hafızasına duyulan güvenin payını sorgulayıp kişinin yakınlarına ait verileri ya da gündelik hayatta ihtiyaç duyulan basit bilgileri hatırlamada yaşadığı zorluğun bellekten alınıp dijital aygıtlara emanet edilen bilgilerden kaynaklı olduğunu bulgulayan çalışma bu hakikati desteklemektedir.

Sonuç olarak çalışmanın ulaştığı bulgular alanyazında karşımıza çıkan sonuçlarla uyumluluk göstermektedir. Bu yönüyle bizzat katılımcı ifadelerine dayalı olup önceki sınırlı sayıda araştırmayı doğrulayan bir sonuca varmak, henüz sınırları çizilemeyen ancak varlığından şüphe duyulmayan bir

sorunsalı tanımlama çabalarını güçlendirmek bakımından kıymetlidir. Bununla beraber dijital çağın yükselen sendromlarından biri kabul edilen bahse konu sorunsal hakkında farklı yöntem ve tekniklerle yürütülecek araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır. Araştırmacılara dijital hafıza kaybını önlemeye yönelik tedbirlerin aciliyetini dikkate alma ve söz konusu sendroma dikkat çekecek girişimlerde bulunma eğilimi önerilmektedir. Konuya ilgi yakın dönem itibarıyla artmakla birlikte alanyazın taramasında karşımıza çıkan en dikkat çekici sonuç bahse konu sorunsalın merkezindeki belleğin yalnız bilişsellik çerçevesinde incelenmesidir. Oysa belleğin unutma sorununun kültürel sonuçları da önemlidir, akademik dikkati hak etmektedir. Buradan hareketle dijital amnezinin kültürel bellek üzerindeki etkisine odaklanacak çalışmaların alanyazına kayda değer bir katkı olabileceği söylenmelidir.

EXTENDED ABSTRACT

Digital amnesia is one of the leading cognitive disorders or disorders caused by the digital age we live in. This phenomenon is accepted as a sign of physical, mental and psychological problems for the digital people of the age who feed on a symbiotic relationship with new techniques and technology. The excessive desire to use digital devices and search engines, together with the detachment from the responsibility of learning and saving information, leads to digital amnesia. This problematic is the tendency not to save that information in memory with the state of being sure of knowing where to get information when needed. Looking at the limited existing literature, it is seen that the disadvantages of digital amnesia outweigh its advantages. What enables this problematic to be recognised as a cognitive disorder is the weakening of one's own memory by choosing to forget.

The primary purpose of the research is to shed light on the nature of new technologies that have become an extension of human beings and have the luxury of hiding their disadvantages by taking advantage of the advantages brought by the age, and to show what kind of cost of living integrated with mobile devices. In the digital world we live in today, smartphones, which are used as external memory, take their place in human life with increasing concentration and motivation. In the case of obtaining any information, people can put aside their old research practices and get help from new techniques and quickly reach what they are looking for. On the other hand, this fast and effortless access brings with it the problem of forgetting. This situation, which creates an era in which forgetting and remembering are trivialised, causes information to become a worthless phenomenon. Digital technologies that eliminate

the anxiety of forgetting dysfunctionalise the brain and transform human nature. This study aims to remind people that technology is an aid that should be accepted as a tool, not a goal, and that knowledge is a phenomenon that can be learnt and remembered in case of need rather than something that can be acquired and forgotten at the time of need. The study also aims to draw attention to the fact that the intensive use of digital devices is a hidden behavioural addiction and aims to remind that this tendency makes memory dysfunctional.

Digital amnesia is a phenomenon that is still in the research stage and studies on it are increasing rapidly. The concept explains that things that do not need to be remembered are easily forgotten. This research, which aims to draw attention to the potential of digital technologies embedded in daily life to affect people and human nature through mobile devices, is important because it is a partner in the efforts to illuminate age-specific syndromes or cognitive disorders. Contributing to the literature, where even conceptual explanations are not sufficiently made, through the experiences of users/participants makes the study also important.

There are very few publications about the phenomenon of digital amnesia, which was conceptualized in 2007. Digital amnesia is defined as a disorder that develops due to intensive use of digital devices and directly targets memory. People who transfer their ability to think, remember and record to technological devices and get rid of the act of remembering, which they see as a burden, lead to amnesia, which is defined as memory loss with this behaviour. As known, digital amnesia is a new age adaptation of amnestic syndrome. Research have updated the main cause of memory loss in the new form of amnesia and blamed new means of communication. In the clickbait we experience today, digital amnesia represents the human resistance to memorise information or data obtained in a single move.

Semi-structured interview technique was used in this study, which focuses on the problematic of digital amnesia, which is seen as one of the rising syndromes of the new millennium. The research, whose population consists of digital natives, was conducted with a sample of 25 participants, all of whom were university students and graduates, aged between 18 and 35. Participants were determined by random sampling method. This qualitative study was conducted within the framework of informed consent and confidentiality principles. Interviews took place in a digital environment as an e-interview.

Qualitative content analysis was applied to the answers obtained from the interviews. The themes identified were grouped around common titles.

The findings obtained within the scope of the research have led to some important indicators that help make sense of the existence of digital amnesia in the light of the participants' expressions. These indicators were found valuable in shedding light on the issues on which participants gathered around a common idea. The findings are presented under four headings: the internet as the dominant information source of the age, the rise of symbiotic life with digital devices, the defeat in the face of internet memory, and the problem of quick forgetting due to easy access.

The findings obtained as a result of this study reached conclusions that coincide with the explanations in the literature, and emphasized that there is a direct proportion between the usability of data when a button is clicked and the fact that they are not saved in memory. As a result, the study pointed out that the difficulty experienced by a person in remembering the data of his/her relatives or simple information that is used in daily life is hidden in the information taken from memory and entrusted to digital devices. As a result, it is clear that there is a need for research to be conducted with different methods and techniques on digital amnesia, which is considered one of the rising syndromes of the digital age we are in. Therefore, it is recommended to take into account the urgency of measures to prevent digital memory loss and to take initiatives to draw attention to the problem in question.

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. /The author declares that there is no conflict of interest.
Yazarların Katkıları/Author Contributions	Makale tek yazarlıdır. /The article has a single author.

This work is licensed under **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0).

KAYNAKÇA

Alageel, A. A., Alyahya, R. A., A. Bahatheq, Y., Alzunaydi, N. A., Alghamdi, R. A., Alrahili, N. M., McIntyre, R. S., & Iacobucci, M. (2021). Smartphone addiction and associated factors among postgraduate students in an Arabic sample: A cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, *21*(1), 302. https://doi.org/10.1186/s12888-021-03285-0

Alhassan, A. A., Alqadhib, E. M., Taha, N. W., Alahmari, R. A., Salam, M., & Almutairi, A. F. (2018). The relationship between addiction to smartphone usage and depression among adults: A cross sectional study. *BMC Psychiatry*, *18*(1), 148. https://doi.org/10.1186/s12888-018-1745-4

Bankov, K. (2022). Internet, the encyclopedic competence, and the google effect. (K. Bankov, Ed.), *The Digital Mind* (C. 22, 137-158). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92555-0_10

Bergson, H. (2007). *Madde ve bellek*. (I. Ergüden, Çev.). Dost.

Brinkmann, S., & Kvale, S. (2018). *Doing interviews*. Sage.

Chung-a, P. (8 Haziran 2007). *Digital dementia troubles young generation*. Koreatimes. https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/11/113_4432.html

Connerton, P. (2014). *Toplumlar nasıl anımsar?* (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı.

Doug Balby et al. (2009). Transhumanist declaration. http://humanityplus.org/ learn/transhumanist-declaration.

Dirin, A., Alamäki, A., & Suomala, J. (2019). Digital amnesia and personal dependency in smart devices: A challenge for AI. (H. Ketamo & P. O'Rourke, Ed.), *Proceedings of Fake Intelligence Online Summit 2019* (31-36). Satakunta University of Applied Sciences. https://www.theseus.fi/handle/10024/226302

Elhai, J. D., Dvorak, R. D., Levine, J. C., & Hall, B. J. (2017). Problematic smartphone use: A conceptual overview and systematic review of relations with anxiety and depression psychopathology. *Journal of Affective Disorders*, *207*, 251-259.

Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. (1968). *Eysenck personality inventory*. Hodder & Stoughton.

Gao, T., Xiang, Y.-T., Zhang, H., Zhang, Z., & Mei, S. (2017). Neuroticism and quality of life: Multiple mediating effects of smartphone addiction and depression. *Psychiatry Research*, *258*, 457-461.

Greenwood, C., & Quinn, M. (2017). Digital amnesia and the future tourist. *Journal of Tourism Futures*, *3*(1), 73-76.

Halbwachs, M. (1980). *On collective memory*. Harper & Row.

Harwood, J., Dooley, J. J., Scott, A. J., & Joiner, R. (2014). Constantly connected–The effects of smart-devices on mental health. *Computers in Human Behavior*, *34*, 267-272.

Heffernan, T., & Ling, J. (2001). The impact of Eysenck's extraversion introversion personality dimension on prospective memory. *Scandinavian Journal of Psychology*, *42*(4), 321-325. https://doi.org/10.1111/1467-9450.00243

Huang, S., Lin, W., Xu, M., Wang, R., & Cai, Z. G. (2021). On the tip of the pen: Effects of character-level lexical variables and handwriter-level individual differences on orthographic retrieval difficulties in Chinese handwriting. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, *74*(9), 1497-1511. https://doi.org/10.1177/17470218211004385

Kaspersky Daily. (5 Temmuz 2015). *'Dijital amnezi' dünyasında nasıl hayatta kalınır?* https://www.kaspersky.com.tr/blog/dijital-amnezi-dunyasinda-nasil-hayatta-kalinir/1687/

Kaspersky Labs and Opinion Matters. (2015a). *From digital amnesia to the augmented mind*.

Kaspersky Labs and Opinion Matters. (2015b). *The rise and impact of digital amnesia*.

Kaspersky Labs and Opinion Matters. (2016). *Digital amnesia at work: The risks and rewards of forgetting in business*.

Kaspersky Labs and Opinion Matters. (2019). *Digital amnesia revisited: A look at how digital amnesia is affecting our minds over time*.

Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction—A review of the psychological literature. *International journal of environmental research and public health*, *8*(9), 3528-3552.

Langer, K. G. (2021). The history of amnesia—A review. *Current Neurology and Neuroscience Reports*, *21*(8), 40. https://doi.org/10.1007/s11910-021-01126-x

Lodha, P. (2019). Digital amnesia: Are we headed towards another amnesia. *Indian Journal of Mental Health*, *6*(1), 18-23.

Lupinacci, L. (2021). 'Absentmindedly scrolling through nothing': Liveness and compulsory continuous connectedness in social media. *Media, Culture & Society*, *43*(2), 273-290. https://doi.org/10.1177/0163443720939454

Matar Boumosleh, J., & Jaalouk, D. (2017). Depression, anxiety, and smartphone addiction in university students-A cross sectional study. *PloS one*, *12*(8), e0182239.

Musa, N., & Ishak, M. S. (2021). The phenomenon of Google effect, digital amnesia and nomophobia in academic perspective. *Cyberspace: Jurnal Pendidikan Teknologi Informasi*, *5*(1), 1-15.

Neuman, W. L. (2004). *Basics of social research*. Pearson.

Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları.* (M. E. Özcan, Çev.). Dost.

O'Gorman, M. (2015). Taking care of digital dementia. *CTheory*, 2-18.

Olick, J. K., & Robbins, J. (1998). Social memory studies: From "collective memory" to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Review of Sociology*, *24*(1), 105-140. https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.105

Özen, N. E., & Rezaki, M. (2007). Prefrontal korteks: Bellek işlevi ve bunama ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *18*(3), 262-269.

Paasonen, S. (2021). *Dependent, distracted, bored: Affective formations in networked media*. MIT.

Panova, T., & Carbonell, X. (2018). Is smartphone addiction really an addiction? *Journal of Behavioral Addictions*, *7*(2), 252-259.

Parkin, A. J. (2013). *Memory and amnesia: An introduction*. London: Psychology.

Ratan, Z. A., Parrish, A.-M., Zaman, S. B., Alotaibi, M. S., & Hosseinzadeh, H. (2021). Smartphone addiction and associated health outcomes in adult populations: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(22), 12257.

Ricoeur, P. (2012). *Hafıza, tarih, unutuş*. (M. E. Özcan, Çev.). Metis.

Robert, S. J., & Kadhiravan, S. (2022). Prevalence of digital amnesia, somatic symptoms and sleep disorders among youth during COVID-19 pandemic. *Heliyon*, *8*(8), 1-6.

Robert, S. J., Kadhiravan, S., & McKay, D. (2024). The development and validation of digital amnesia scale. *Current Psychology*, 19594-19603.

Rock, I. (1975). *An introduction to perception*. Mcmillan.

Salman Yıkmış, M. (2020). Nitel araştırmalarda e-görüşme tekniği. *Trakya University Journal of Social Science*, 22(1), 183-197. https://doi.org/10.26468/trakyasobed.556296

Seifi, A., Rodriguez, M., & Jafari, S. (2021). Physicians-in-training: From digital devices to digital amnesia. *Southern Medical Journal*, *114*(9), 577-578.

Sparrow, B., Liu, J., & Wegner, D. M. (2011). Google effects on memory: Cognitive consequences of having information at our fingertips. *Science*, *333*(6043), 776-778. https://doi.org/10.1126/science.1207745

Swaminathan, S. (2020). Digital amnesia: The smart phone and the modern Indian student. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*, *2*(3), 23-31.

Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: Bir model önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 117-140.

Vasquez, B. P., Cretu, A., Max, A., & Moscovitch, M. (2023). Early mobile app training proficiency predicts how well memory-impaired individuals learn to use digital memory aids in the real world. *Neuropsychological Rehabilitation*, *33*(8), 1411-1429. https://doi.org/10.1080/09602011.2022.2107020

Wilmer, H. H., Sherman, L. E., & Chein, J. M. (2017). Smartphones and cognition: A review of research exploring the links between mobile technology habits and cognitive functioning. *Frontiers in Psychology*, *8*, 1-16.

Wimber, M., Alink, A., Charest, I., Kriegeskorte, N., & Anderson, M. C. (2015). Retrieval induces adaptive forgetting of competing memories via cortical pattern suppression. *Nature Neuroscience*, *18*(4), 582-589.

Yadav, A. (2019). 'Digital amnesia' on the rise as we outsource our memory to the Web. *Journal of Critical Reviews*, *6*(3), 234-241.

Zelizer, B. (1995). Reading the past against the grain: The shape of memory studies. *Critical Studies in Mass Communication*, *12*, 214-214.